

RADOMIR VIDENOVIC¹

Filozofski fakultet, Niš

METAFORIČNOST FILOSOFSKOG JEZIKA

Sažetak: Ima li metafore u filozofskim tekstovima? Nije li (i) filozofski jezik metaforički? Metafora je, u retorici, prenesen, slikovit izraz, reč u prenesenom značenju, koje, inače, nije i njen uobičajen i pravi smisao. Često se poistovećuje sa poetskom slikom. Rad se bavi osnovnim stavovima Žaka Deride o metaforičnosti filozofskog jezika. On smatra da filozofi uzimaju već istrošene, pohabane reči, čiji se prvobitni čulni smisao izgubio ili se ne može odmah utvrditi, da bi „zavarali trag“. Pritom, Derida koristi ekonomske kategorije: trošenje, razmena, korišćenje. Tako je metafora shvaćena kao odvajanje od sopstvene suštine ne bi li na kraju ipak našla svoj trag i poreklo. Metafora je, tako, definisana kao privremeno gubljenje smisla.

Ključne reči: metafora, bela mitologija, trošenje, gubljenje smisla, Derida

„OD FILOSOFIJE – RETORIKA“.

Ovako započinje *Bela mitologija*, Žaka Deride, „ključ“ naslova. Odmah da kažemo: „Bela mitologija je metafizika koja je u sebi samoj izbrisala magičnu scenu na kojoj je stvorena i koja i pored toga postaje delotvorna, potsticajna, upisana belim mastilom kao nevidljivi i prekriveni nacrt u palimpsestu.“²

Ili rečeno drugačije: „Svaki izraz apstraktnog pojma može biti samo alegorija. Nekom neobičnom sudbinom, ti metafizičari, koji su uvereni da su pobegli iz sveta privida, prinuđeni su da se večno vraćaju u alegoriju. Ti nužni pesnici oduzimaju boju antičkim bajkama, a i sami su samo sakupljači bajki. Oni stvaraju *belu mitologiju*.“³

---

1 E-mail adresa autora: radomir.videnovic@filfak.ni.ac.rs

2 Derida, Žak, *Bela Mitologija*, Bratstvo – jedinstvo, Novi Sad, 1990. str. 23

3 Isto, str. 13. U stvari, Derida citira delo Anatola Fransa *Epikurov vrt*, Beograd-Sarajevo, 1920, prevod Jelena Skerlić Čorović. Radi se „O jednom razgovoru koji sam noćas vodio sa jednim priviđenjem o poreklu azbuke.“

Franc Kafka to priča ovako: O PARABOLAMA

Mnogi se žale da su reči mudraca uvek samo parabole i da se u svakodnevnom životu ne mogu upotrebiti, a mi imamo samo taj jedini život. Kad mudrac kaže : “Pređi preko“, on ne misli da treba preći na drugu stranu, što bi se ipak još i moglo postići kad bi rezultat bio vredan pređenog puta, nego misli na neko legendarno Preko, na nešto što ne poznajemo, što ni on ne može pobliže da opiše i što nam, prema tome, ovde ne može biti ni od kakve pomoći. Sve te parabole žele, zapravo, reći samo to da je nepojmljivo nepojmljivo – a to smo znali. Ono, međutim, sa čim se svakoga dana mučimo, nešto je sasvim drugo.

Na to će reći jedan: „Zašto se branite? Kad biste slušali parabole i postupali kako one kažu, i sami biste postali parabole, pa se već samim tim oslobodili svakodnevnih muka.“

Drugi reče: „Kladim se da je i to parabola.“

Prvi reče: „Dobio si“.

Drugi reče: „Ali, na žalost, samo u paraboli.“

Prvi reče: „Ne, u stvarnosti; u paraboli si izgubio.“⁴

Interesantno je što Jovica Aćin, u svojoj knjizi *Paukova politika*⁵, citirajući kraj ove Kafkine priče, umesto *parabola* piše *metafora*.

Naravno, obojica prevodilaca *znaju* nemački jezik, za razliku od priređivača, koji, ipak, nalazi da je Kafka u svom Dnevniku, 6. 12. 1921. godine, napisao: „Metafore su jedno od onog mnoštva koje me pri pisanju dovodi u očajanje. Nesamostalnost pisanja, zavisnost od služavke koja loži peć, od mačke što se greje kraj peći, čak i od jednog starog čoveka koji se greje. Sve su to samostalne radnje po sopstvenim zakonima, jedino je pisanje bespomoćno, ne boravi u sebi samom, zabava je i očajanje.“⁶

Znači, metafora.

Ali, najpre moramo ukratko reći, otkuda, ovde, retorika.

U Gadamerovim delima, retorika je postala hermeneutički problem. Bart je razmatra u estetičkoj perspektivi.

Prema Gadameru, „hermeneutika je veština (Kunst) razumevanja.“ Gde je hermeneutika

4 Franc Kafka, Celokupne pripovetke, Izabrana dela, knjiga IV, Nolit, Beograd, 1978. str. 466

5 Jovica Aćin, *Paukova politika*, Prosveta, Beograd, 1978. str. 52 Ovo isto mesto citira i Ženet (G. Genette: Figures, I, 86, Editions du Seuil, Paris, 1966)

6 Franc Kafka, *Dnevnici 1914 – 1923*, Nolit, Beograd, 1978. str. 181 – 182. Isto mesto navodi i Žak Derida, *O gramatologiji*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1976. str. 351. Napominjem da, na sličan način, o teškoćama pri pisanju (čak i o nemogućnosti pisanja) govori i David Albahari, *Kratka knjiga*, Vreme knjige, Beograd, 1933.

u okvirima hermeneutičkog postupka? Ona se bavi tvorevinama objektiviranog duha koje nam se pokazuju dvostruko: prvo, u materijalno-čulnom fiksiranom obliku, na osnovu kojeg – drugo – se možeuhvatiti duhovno, smisao, značenje.

To se najbolje vidi na primeru slikarstva: Delo je tvorevina u prostoru i vremenu, ima boje, oblike... i sve je to dato na čulnom planu i svakome dostupno. Međutim, smisao i značenje tog dela otkrivamo naknadno, kasnije i uvek su različiti kod različitih ljudi. Ukus je uvek relativan. Zato je problem tumačenja, hermeneutičkog uviđanja i metodološki, gnoseološki problem.⁷ Pretpostavimo da u svesti kreatora postoje smisao i značenje neke duhovne tvorevine o čemu mi ne možemo znati sve dok stvaralac ne pokuša da smisao i značenje prevede na odgovarajući jezik (koji je simboličko sredstvo komunikacije) jer je on opšti, zajednički i zato omogućava da iza izgovorenih reči dođemo do smisla, značenja. Čulna strana i ona koja bi se mogla nazvati momentom smisla (Sinn seite) su glas i značenje, doslovni smisao i duh, znak i smisao, simbol i sadržaj, izraz i zamisao itd.

Kako u problem tumačenja uvesti retoriku?

Ako je retorika nauka o veštini lepog govora (u klasičnom smislu), koja se bavi fenomenom govora ili govornom formom u kojoj do izraza dolazi smisao, znači, ako retorika istražuje formu (glas, reči, figure reči, misli), a hermeneutika, prema Gadameru, je „veština razumevanja“ zavisna, pre svega, od onoga što je iskazano u govoru, onda je mogućnost njihove saradnje upravo tu.

Gadamer kaže da je „retorika bila usmerena ka neposrednom delovanju govora i da njeno potvrđivanje, iako je krenula putem razrade veštine pisanja i time razvila teoriju stila, nije u čitanju, već u govoru.“⁸ Zato i misli da se izvornom smislu možemo približiti tek u govoru, a ne u pisanoj reči. Kod Hajdegera, govor je izvor bića, u govoru smo „kod samog bića“ – istine, istina je neskrivenost bića, suština stvari.

Veština govora kao takva... povezana je sa njegovim neposrednim dejstvom, kaže Gadamer. To „afektivno uzbuđenje“ koristili su kao najvažnije sredstvo ubeđivanja Ciceron i Kvintilijan. Ali, u pisanoj manifestovanju ono postaje „bledo“. Znači radi se o odnosu govornika i slušaoca. Ali, čitanje je toliko udaljeno i odvojeno od pisca da razumevanje i smisla teksta dobija karakter jedne nezavisne produkcije... Tako se objašnjava to što su teorijska sredstva veštine tumačenja svestrano pozajmljena od retorike.⁹

Retor (retorika) deluje neposredno, svojoim prisustvom, dok tekst primamo sa

7 Sreten Petrović, *Uvod u antičku retoriku*, Gradina, Niš, 1972. str. 5

8 H.G. Gadamer, *Rhetorik*, Frankfurt am Main, 1971, str. 283

9 Ibidem, str. 285

rezervom, sa rezonom, kritički i pri tom ga prihvatamo kao našu produkciju.. Zato u hermeneutičkom postupku dolazimo do verovatnog smisla.

Osnovni problem antičke retorike je: govor između *poiesis* i *logos*, prividne istine traganja za samom istinom, između sofista i Platona.

Ipak, posle ovog, potrebnog, udaljavanja, vratimo se Beloj mitologiji:

„Metafora u filosofskom tekstu... Postoji li metafora u filosofskom tekstu? U kom obliku? Do kog stepena? Da li je suštinska? Akcidentalna? Itd... Izgleda da metafora angažuje sveukupnu upotrebu tzv. prirodnog jezika, ništa manje nego upotreba tzv. prirodnog jezika u filosofskom diskursu, čak prirodni jezik kao filosofski jezik.“¹⁰

Hegel kaže da svaki jezik, već sam po sebi, sadrži mnogo metafora i to na taj način što se jedna reč, koja najpre znači nešto čulno, prenosi na ono što je duhovno. Mnoge reči koje se odnose na znanje imaju u odnosu na svoje bukvalno značenje sasvim čulnu sadržinu, koja se kasnije napušta i zamenjuje nekim duhovnim značenjem.¹¹

Međutim, kod Hajdegera¹², piše Derida, pojam metafore nailazi na sumnju – on naročito podvlači značenje opozicije čulno – nečulno: pošto naše slušanje i gledanje nikada nisu samo čulno percipiranje, ne treba samim tim tvrditi da je tumačenje mišljenja kao u-viđanja samo jedna metafora, jedno prenošenje čulnog u nečulno. Pojam „prenos i metafora“ zasniva se na razlikovanju, da ne kažemo na lučenju čulnog od nečulnog kao dve oblasti koje postoje same za sebe.

Znači, reči su iz fizičkog područja prenete u metafizičko. Kako? Veštinom uličnih oštrača:

„Sanjao sam da metafizičari kada stvaraju svoj jezik, liče (...) na oštrače koji umesto noževa i makaza na tocilo stavljaju medalje i metalni novac, da bi izbrisali natpis, žig, lik.“¹³

Apstraktni pojmovi uvek skrivaju po jednu čulnu figuru. I tako bi se istorija metafizičkog jezika poklapala sa brisanjem njegovog delovanja i trošenjem njegovog lika. Derida govori o izvesnom trošenju metaforičke snage u filosofskoj razmeni i upotrebu (1'

10 *Bela mitologija*, op. cit. str. 7

11 Hegel, *Estetika*, II, BIGZ, 1975. str. 108 – 109. Derida u jednoj fus noti dodaje mišljenje Di Marsea: „Svaki jezik ima posebne (...) sebi svojstvene metafore.“ Fontanije: Neke figure se mogu menjati od jezika do jezika, a neke ne postoje u svim jezicima.“ I Kondijak smatra da se neke figure nisu „primile“ u svim jezicima.

12 *Bela mitologija*, op. cit. str. 88 – 89; Na ovu temu Derida govori i u *De l' esprit. Heidegger et la question*, Paris, 1987.

13 *Bela mitologija*, op. cit. Ustvari, Derida ovde citira dijalog Arista i Polifila, iz Fransovog Epikurovog vrta.

usure) zamenjuje rečju trošenje (l' usage). To su ekonomske kategorije.¹⁴

Iako se metafizička metafora izmestila i iako je izbrisala naslage fizičkog, trebalo bi da uvek bude moguće oživeti prvobitni natpis i obnoviti palimpsest. Kada je natpis izbrisan, kako raspoznati figuru, posebno metaforu u filozofskom tekstu? Derida ukazuje da na ovo pitanje nikada nije odgovoreno sistematskom raspravom i da nije slučajno, kao da se radi o saglasnosti da to nije moguće. Prema svojim karakteristikama, metafora ostaje klasični filozofem, metafizički pojam.

Iskonski smisao i autentična figura, uvek čulna i materijalna, striktno uzev, nije metafora. To je neka vrsta prozirne figure koja je po svojoj vrednosti jednaka doslovnom smislu. Ona postaje metafora tek onda kada je filozofski diskurs stavi u promet. Onda se u isto vreme zaboravlja prvobitni smisao i prvo premeštanje. Metafora se više ne percipira nego se uzima kao sopstveni smisao. To je dvostruko brisanje. Filozofija bi bila taj proces metaforizacije koji je povukao sam sebe.¹⁵

Pojam trošenja pripada samom pojmu metafore i vrednost trošanja je u sistemskoj vezi sa metaforičkom perspektivom. Istorija metafore je jedno sporo brisanje, pravilno semantičko gubljenje, neprekidno iscrpljivanje prvobitnog smisla. To bi značilo da onaj *etimon* prvobitnog smisla, iako skriven, uvek ostaje prepoznatljiv.¹⁶ Etimologizam tumači opadanje vrednosti kao prelaženje od fizičkog ka metafizičkom, što znači da se služi jednom filozofskom opozicijom da bi ocenio šta rade filozofi sa metaforom i ne znajući.

Ispod metafore, koja se istovremeno skriva i prepokriva, može se ponovo oživeti i uspostaviti „autentični lik“ izlisanog novca, istrošen i izglačan, izobličen od upotrebe ili čak iskovan imajući u vidu neku dušenu tvorevinu.

Slikovitost postepeno iščezava iz upotrebe reči, koja se po navici obrće iz jednog posrednog izraza u neposredan, čime se slika i značenje više ne razlikuju i slika daje samo apstraktno značenje umesto neke konkretne čulne predstave.. Na primer, reč *begreifen* (shvata) treba da se razume u duhovnom smislu i ne pada nam na pamet da mislimo na

---

14 O ovom problemu govore: Ž. Bodrijar, *Simbolička razmena i smrt* i F. Rosi-Landi, *Jezik kao rad i tržište*.

15 *Bela mitologija*, op. cit. str. 10. Zato je M. Kozomara u pravu kada govori o krizi opštih mesta: „Biti ili ne biti, kakvo mi je pa to pitanje sada?. Pa Produžava: „U krizu su došla i sama opšta mesta. Čini se da se ona ne mogu potrošiti... jer, su, po definiciji ona nešto trošno i ostarelo. Na primer, do juče je svako mogao da parodira hamletovskim pitanjem,, a ono se sada... pojavljuje kao patetična floskula, jevtina šala, jedva prepoznatljiva aluzija... Ono više nije ni važno ni nevažno, nego jednostavno irelevantno.“ Vidi: M. Kozomara, *Kriza opštih mesta*, Postmoderna, Naprijed, Zagreb, 1988.

16 Derida ponovo citira Fransa: To se ne prepoznaje uvek, jer su prave etimologije izgubljene.“ *Bela mitologija*, str. 91

neko čulno „hvatanje rukom.“¹⁷

Da bi se označio metaforički proces – paradigme novca, metala, srebra i zlata su se nametnule sa upadljivom upornošću. Metafora kao plod jezika, nalazi svoju metaforu u ekonomskim efektima. Reč *trošenje* ima dvostruko značenje: poništavanje zbog trenja, istrošenosti i brisanja, ali ono je i ostatak viška proizvoda, razmena kojom se oploduje prvobitno bogatstvo.

Kao u ekonomiji, da bi umanjili efekte trenja, metafizičari su uglavnom iz prirodnog jezika birali najistrošenije reči: „... oni najviše vole da za glačanje izaberu one reči koje su već malo istrošene. Na taj način štede dobru polovinu truda. Ponekad, ako imaju sreće, dolaze do reči koje su zbog sveopšte i duge upotrebe od nezapamćenih vremena, izgubile svaki trag lika.“¹⁸

Šta bi moglo biti trošenje jedne reči, iskaza, značenja, teksta? Šta je apsolutno trošenje znaka? Da li je taj gubitak istovremeno i neograničeni višak vrednosti?!

I Niče ukazuje na zajedničku mogućnost rzmene i izraza: „Šta je, znači, istina? Pokretno mnoštvo metafora, metonimija, antropomorfizama,, ukratko, zbir ljudskih veza koje su poetski i retorski bile uznesene, prenesene, ukrašene i koje su, posle duge upotrebe – učvršćene, kanonizirane i obavezujuće – nalikuju nekom narodu; istine su iluzije koje smo zaboravili šta su, pohabane metafore sa izgubljenom čulnom snagom, novčići čije je ostatak izbledeo i sada se samo mogu posmatrati ne više kao novčići, već samo kao metal.“¹⁹

Pitanje o metafori ovde izrasta iz jedne teorije *vrednosti*, a ne više iz teorije značenja; uostalom, Sosir pokazuje analogije između ekonomije i lingvistike: „... i u obema naukama radi se o jednom *sistemu ekvivalentnosti između stvari sa različitom prirodom*: u jednoj rad i nadnica, u drugoj označeno i označitelj.“²⁰

Derida se poziva na Sosira i na njegovo određenje pojma vrednosti, ekonomske ili jezičke. Metaforičnost po sličnosti je konstitutivna i za jednu i za drugu. I van jezika su potrebna dva faktora za postojanje vrednosti – „Oni se uvek stvoreni: 1. od jedne *neslične* stvari pogodne da bude *zamenjena* za drugu čija vrednost treba da se odredi; 2. od *istorodnih* stvari koje mogu da se opoređuju sa onim o čijoj se vrednosti radi.“²¹

Znači, kao i novac i reč može da bude razmenjena za nešto neslično ili za nešto iste

---

17 Primer je Hegelov

18 *Bela mitologija*, op. cit. str. 10

19 Fridrih Niče, *Knjiga o filozofu*, Grafos, Beograd, 1984. str 79

20 F. de Sosir, *Opšta lingvistika*, Beograd, 1969. str. 114

21 *Ibid.* Op. cit. str. 137

prirode; za ideju ili za drugu reč. Sadržina reči je određena onim što postoji van nje. Kao deo sistema, reč nosi ne samo značenje, nego i vrednost.²²

Vrednost, zlato, oko, sunce... odavno su uvučeni u isto kretanje tropa, napominje Derida. Njihova razmena vlada poljem retorike i filosofije, kaže Sosir i naglašava da ni sunce ne može pobeći opštem zakonu metaforičke vrednosti: „Tako vrednost bilo kog izreza je određena onim što ga okružuje, čak i za reč koja znači „sunce“ vrednost se ne može odmah utvrditi ako se ne razmotri šta se nalazi oko nje...“²³

Derida posebnu pažnju pridaje metafori sunca koja se nalazi i kod Platona i kod Aristotela²⁴. U Državi, pri izlaganju ontologije prema analogiji i srazmeri, pojavljuje se sunce, a zatim iščezava. Ne možemo da ga pogledamo zbog zaslepljujuće i smrtno opasnosti. Ono je oličjenje Dobra: izvor života i vidljivosti, sejanja i svetlosti.

U *Poetskoj umetnosti* stoji: „Kod nekih metafora nema nikakvog posebnog imena za analogni član... Na primer, za bacanje semena postoji izraz sejanje, ali za bacanje sunčevih zraka nema nikakvog posebnog izraza, pa ipak se (bacanje sunčevih zraka) odnosi prema Suncu kao sejanje prema sejaču,“²⁵ navodi Derida i postavlja pitanje: „Da li je nekada viđeno da postoji sličan odnos između sunca i zraka i sejanja prema sejaču?“²⁶ Ta se analogija nameće, a to znači da u govoru ona prekao drugog i slabo vidljivog lanca kojem je vrlo teško, i to ne samo Aristotelu, pokazati pravi kraj. Znači, tu se manje radi o metafori, a više o skrivenoj vezi više metafora koja vezuje ono što je nemoguće vezati, a ipak govori o nečemu što je stvarno.

Prema Aristotelu – sunce, zraci, sejanje, semenje – nisu tropi po sebi. Metafora tu vrši zamenu vlastitih imena koja imaju jedan smisao i stalno izvorište. Izvornos sunca je upravo to – da uvek bude izvornom a (u ovom sistemu) postoji samo jedno sunce. Vlastito ime je u njemu prvi metaforički pokretač metafora i otac svih figura. Sve se vrti oko njega i ka njemu, smatra Aristotel.

Aristotel zatim produžava: „Ta vrsta metafore može se upotrebiti i na drugi način: nekom predmetu da se da drugo ime, ali da se imenu oduzme jedna od njegovih osobina,

---

22 Ibid. op. cit. 138

23 *Bela mitologija*, op cit. str 19. Vasili Vicaksi, upoređujući, kaže: “Svetlost i njeno prvobitno izvorište – sunce, često, i kod Platona i u Upanišadama, se koriste kao slika kojom se označava božanstvo ili vrhovna istina...” V.G.Vicaksi, *Platon i Upanišade*, KOV, Vršac, 1990. str. 29 – 30

24 *Bela mitologija*, op. cit. str. 47

25 Aristotel, *O poetskoj umetnosti*, Beograd, 1955. XXI, 1458 a

26 *Bela mitologija*, op. cit. str 48

na primer, kada bi neko štit nazvao čašom, ali ne Arejevom, već bezvinskom.²⁷

Postupak se može usložnjavati, lanac beskonačno produžava i ništa nam ne garantuje da ćemo doći do vlastitog imena. To je prekomernost određenosti bez dna, kaže Derida, metaforizacija metafore.

U Topici, Aristotel, u vidu primera, nabacuje pitanje – „Šta je svojstveno Suncu?“ Zato Derida heliotrop proglašava cvetom retorike, on je suncokret. Jasno je da metafore heliotropi mogu biti nepodesne metafore – teško je znati šta je svojstveno suncu uzev doslovno, čulnom suncu. Zato je svaka metafora koja povlači sunce nejasna i nesigurna: „Naime, sve što se može čulno zabeležiti postaje neizvesno kada se nađe van čulnog percepiranja.“²⁸ Sunce je čulni predmet par excellence. Ono je paradigma čulnog i metafore: obilazi i sakriva se po pravilu.

Znači, sunca može nestati, može se sakriti pogledu: „I sama suprotnost izlaska i zalaska, ceo jedan rečnik sastavljen od *phainesthai* i *aletheia*, dan i noć, vidljivo i nevidljivo, prisutno i odsutno – sve je to moguće samo pod suncem. Ukoliko strukturira metaforički prostor filosofije, ono predstavlja prirodnost filosofskog jezika. Sunce je ono što se u svakom filosofskom govoru može podupreti prirodnim jezikom.“²⁹

Zato, čulno sunce daje ne samo nesigurna znanja jer dolaze iz nepodesnih metafora, već je i samo metaforičko. Kada se javi metafora postoji sunce, ali kada izgreje sunce započinje metafora. Zato Derida smatra da ako je sunce uvek metaforično, ono više nije prirodno,... ali ako sunce već nije sasvim prirodno, šta onda ostaje od prirode u prirodi? Po Deridi, to je blistavo sunce prisutnosti i odsutnosti.

Dekart, pred kraj svoje „Treće meditacije“, kaže da prirodna svetlost prethodi svakoj određenoj prisutnosti, i kao prirodna, ima svoj izvor u Bogu čije je postojanje bilo dovedeno u pitanje (sumnju), a zatim dokazano pomoću sumnje. Postojanje Boga nam je prvi put dokazano pomoću prirodne svetlosti koju nam je on sam dao, ostavljajući utisak da je otišao i ostavio nas da tražimo zaslepljujući izvor svetlosti.

Prisutnost koja se gubi, skriveni izvor svetlosti, istine i smisla – to je ono što metafiziku podređuje metafori. Ne – metaforama. Iako je metaforičko, još od stupanja u igru, u množini, ta reč se ne piše u množini, kaže Derida. Jer, kad bi postojala samo jedna moguća metafora, kao san dna filosofije, onda više ne bi bilo metafore – „već zagarantovana čitljivost doslovnog kroz istinsku metaforu.“³⁰ Metaforičko se ne svodi na

27 Prema *Beloj mitologiji*, str. 57

28 Ibidem, str. 59

29 Ibidem, str. 60

30 Ibidem, str. 78

sopstvenu sintaksu i može biti ono što je samo kroz brisanje u beskrajnom građenju svog urušavanja, kako paradoksalno veli Derida.

„Metafora je onda shvaćena, od strane metafizike, kao ono što se treba otrgnuti ili sopstvene suštine i da na kraju u tome nađe poreklo svoje istine. Put sunca se tumači kao krug u ogledalu, vraćanje sebi bez gubljenja smisla, bez nepovratnog trošenja.“ To vraćanje u sebe označava čoveka metafizike: „Čulno sunce, koje izlazi na Istoku, može se sakriti u sumraku svoje staze, u oku i u srcu Zapadnjaka.“³¹

Govor filosofije opisuje jednu metaforu koja se premešta i odlazi između dva sunca. Taj kraj metafore nije protumačen kao smrt ili smak, već kao unutrašnja anamneza, ukidanje metaforičnosti života. „Neuništiva je filofska želja – da se skrati-ukine-primi u sebe, dijalektizira, prevaziđe, metaforički poredak između porekla i nje same, te istočne razlike. U svetu želja, metafora se rađa na Istoku, čim on, počinjući da govori, radi, piše, prekine svoje radovanje, odvaja se od sebe i imenuje odsutnost: neka bude to što jeste.“³²

Metafora je, znači, određena od filosofije kao privremeno gubljenje smisla... Zato je njeno filofsko vrednovanje uvek bilo dvosmisleno: metafora je preteća i s obzirom na *intuiciju* (uvidanje ili dodir), i pojmu (poimanju ili samoprisutnosti značenja), svesti (blizini prisutnosti po sebi) ... Opozicija između intuicije, pojma i svesti nema više nikakvu zasnovanost. Ove tri vrednosti spadaju u kretanje duha. Kao metafora.“

Pri kraju Bele mitologije, Derida kaže:

„Metafora, znači, uvek nosi sopstvenu smrt u sebi. A ta smrt, jesumnjivo, je i smrt filosofije...“

Homonimija u kojoj je Aristotel umeo da prepozna – tada u crtama sofista – pravu figuru onoga što je višak filosofije i što joj pretili: te dve smrti se ponavljaju i međusobno simuliraju u heliotropu. Platonov ili Hegelov heliotrop, s jedne strane, Ničeov ili Batajev heliotrop, sa druge strane...“

Ovde treba reći: filosofi su često, prečesto predviđali i nagoveštavali smrt filosofije. Kako reče P. Sloterdajk – već dugo, čitav vek filosofija umire, ali ne uspeva da premine, da ostvari cilj, pa se tako njeno zbogom tužno odlaze...

A, naravno, neće se ni dogoditi.

LITERATURA:

Derida, Žak, *Bela mitologija*, Bratstvo – jedinstvo, Novi Sad, 1990.

31 Ibidem, str. 80

32 Ibidem, 82 – 83

- Frans, Anatol, *Epikurov vrt*, Beograd – Sarajevo, 1920.
Kafka, Franc, Celokupne pripovetke, Izabrana dela, Nolit, Beograd, 1978.
Hegel, Estetika, II, BIGZ, 1975.
Petrović, Sreten, Uvod u antičku retoriku, Gradina, 1972.
Niče, Fridrih, Knjiga o filozofu, Grafos, Beograd, 1984.
Aristotel, O pesničkoj umetnosti, Dereta, Beograd, 2002.

RADOMIR VIDENOVIĆ
Faculty of Philosophy, Niš

METAPHORICITY OF PHILOSOPHICAL LANGUAGE

Abstract: Can metaphors be found in philosophical texts? Isn't the language of philosophy metaphorical (as well)? Metaphor is, in rethorics, is an elliptical, picturesque expression, a word in its transferred meaning which otherwise is not its usual and true sense. It is often identified with poetic image. This paper deals with the basic stances of Jacques Derrida on the metaphoric character of philosophical language. He maintains that philosophers use words that are already worn out and whose original sense was lost or cannot be determined straight away, in order to conceal their trace. In doing so, Derrida uses economic categories: consumption, exchange, usage. Thus, metaphor is comprehended as a departing from its own essence in order to finally seek out its trace and origin. We can define it in that way as a temporary loss of meaning.

Keywords: metaphor, white mythology, consumption, loss of meaning, Derrida

Primljeno: 15.8.2012.

Prihvaćeno: 15.10.2012.